

Асиметрията при съставянето на двуезични речници

Искра Христова-Шомова

1. Обем на информацията в речниците – минимална или максимална?

Речниците на конкретни текстове могат да бъдат само по лексеми, по лексеми и по словоформи или само по словоформи. Ако са само по лексеми с изброени адреси, читателят може да си намери съответните словоформи в текста. Така се пести място в изданието. Такива са речниците например към Диалектиката и Догматиката на Йоан Дамаскин, както и към трите слова за Богородица от същия автор. Доколкото можах да се ориентирам от лексикографската концепция за Учителното евангелие, предвижда се неговият речник също да е само по лексеми, без словоформи.

Ако след всяка лексема са изброени съответните словоформи, това дава повече информация на тези, които ползват речника, но значително увеличава неговия обем. Лично аз съм привърженичка на този вариант. Има и речници само по словоформи, главно правени с компютърна обработка, но те не са удобни за ползване и показват, че авторите са си спестили филологическата работа.

При отбелязването на гръцките съответствия те също може да се дадат само при лексемите или и при всяка словоформа. С гръцки съответствия само при лексемите е моят речник към Книга Йов, но мисля, че това не е правилният начин и беше резултат от моята неопитност. Ето пример:

ор.жжнє с. *оръжие* 11 μάχαιρα, ξίφος, ἀκίς, λόγχος, λόγχη, πανοπλία, σίδηρος
ὀροῦζιѐ 16:10 ὀρδ̣ζиѐ 39:23
ὀροῦζиѐ G sing 5:20, 20:24, 39:22
ὀροῦζиѐмь I sing 1:17, 3:14, ὀροῦζиѐмь 16:13 ὀрδ̣ζиѐмь 39:20
ὀроῦζиѐ N pl 41:18

В следващите речници съм давала гръцките съответствия при всяка словоформа. Ето пример от речника към Драготиния миней:

молитва 11 δέησις, εὐχή, ἔντευξις, προσβεία, ἱκετικῶς
м̣итва δέησις 76-10; 48-2; м̣литвж 13-14; м̣итвож 23-10; м̣литвами 2-2; м̣итвами εὐχαῖς 62-1; δι'
ἐντεύξεως 10-6; 6-3; м̣литвами προσβείαις 82-1; м̣итвам[и] 45-6; [м̣]итвами ἱκετικῶς 63-9

2. Задаване на адресите в речниците към конкретни текстове.

Най-често адресите се задават според мастото в ръкописа, по който е направено изданието. Това е най-доброто, ако значение има преди всичко конкретният ръкопис. Така беше например при речника на Драготиния миней. Понякога обаче текстът е широко

разпространен и човек избира един ръкопис, по който да направи изданието, евентуално с разночетения. Но е желателно речникът да се отнася повече до текста, отколкото до ръкописа и човек да може лесно да си търси думите в други преписи. Тогава мисля, че е по-добре адресите да се дават според предварително направена сегментация. Тя съществува естествено в библейските текстове, а също в химнографските. Би могла да се направи и за агиографските и хомилетичните. Това е препоръчвано най-активно от Андрей Бояджиев и мога да кажа, че в последно време тази препоръка беше последвана от д-р Камелия Йорданова. Дадох адресите по този начин в последния речник, който правих – на Молитвения канон към Богородица, който излезе току що в изданието на Охридския миней. Ето пример:

вѣздѣна 1
вѣздѣноу IV:2 ἄβυσσον

3. Предаване на възвратните глаголи и на възвратните форми на преходните глаголи.

По-коректно е да се разграничават възвратните глаголи от възвратните употреби на преходните глаголи при страдателен залог. В много речници това не се прави и всички възвратни форми се лематизират като форми на възвратни глаголи, което е погрешно. Наистина, понякога е трудно да се направи разликата, но в някои случаи възвратният и невъзвратният глагол имат съвсем различни значения. Например *сѣннити-сѣнидѣ* означава 'сляза', а *сѣннити сѣ - сѣнидѣ сѣ* означава събера се. Ето пример от речника на Драготиния миней за разграничаване при възвратен глагол и възвратна форма за страдателен залог:

вѣперити сѣ — вѣперѣж сѣ, вѣперѣши сѣ 2 ἀναπτερόω
вѣпери сѣ ἀνεπτερώθη 21-13; [вѣ]перѣ сѣ 43-3

вѣмѣцѣати — вѣмѣцѣаѣж, вѣмѣцѣаѣши 1 χωρέω
[в]ѣмѣцѣаѣтъ сѣ χωρεῖται 40-12

Формата *вѣпери сѣ* е поставена при глагола *вѣперити сѣ*, който означава 'извися се', а формата *вѣмѣцѣаѣтъ сѣ* е поставена при *вѣмѣцѣати*, тя съответства на гръцката медиопасивна форма *χωρεῖται*.

И от речника на Словото за Въведение:

боѣати сѣ — боѣж сѣ, боѣши сѣ 1 δεῖδω
боѣ сѣ 178v-28 δεδοικώς

прнвоѣдѣти — прнвоѣдѣѣж, прнвоѣдѣши 4 προσάγω
прнвоѣдѣтъ сѣ 175v-30 προσάγεται.

Формата *приводнт сѧ* съответства на медиалната *προσάγεται* и означава `водят я`. Това е типичен пример за изразяване на страдателен залог с възвратна конструкция в старобългарски.

Друг въпрос при изготвянето на речниците е отчитането на възвратното местоимение. Широко разпространена слабост на речниците на конкретни текстове е, че възвратното местоимение не се отчита. Има дори речници, в които то изобщо липсва като лексема, което е много некоректно. В други случаи пък се отчитат само формите, които не са енклитики: *сѧѧѧ*, *сѧѧѧѧ*, *сѧѧѧѧѧ*, което също е некоректно. Решението, което аз намерих на този проблем, е да поставям кратките форми *сѧ* и *си* и при глагола, и при местоимението. Възвратното местоимение в Драготиния миней:

сѧѧѧ 262 *ἐαυτός, αὐτός, ἀλλήλων, σοῦ*

сѧѧѧ *σαυτόν* 50-3; *αὐτῶν* 51-11; *ἐαυτοῖς* 89-2; 15-9, 90-11; *сѧѧѧѧ* *ἀλλήλους* 15-8, 16-7; *ἐαυτῶ* 40-8; 3-3, 25-2, 44-5, 56-10; *сѧ* *σοί* 64-10; 1-7, 1-11, 1-15, 2-6, 2-13, 3-5, 3-6, 3-10, 4-5, 4-10, 5-2, 5-5, 5-11(2), 5-12, 5-16, 5-17, 8-4, 9-2, 9-6, 9-12, 11-7, 11-16, 12-8, 13-9, 15-6, 16-2, 16-10, 17-4, 18-3, 18-9(2), 19-4, 19-10, 20-1, 20-6, 20-9, 20-10, 20-13, 4-1, 4-2, 4-3, 4-4, 4-7, 21-7, 21-12, 21-13, 22-14, 23-6, 24-6, 24-12, 25-7, 25-11, 25-12, 26-9, 26-10, 26-11, 27-11, 27-12, 27-13, 27-14, 28-3, 28-7, 28-9, 28-11, 29-3, 29-15, 30-6, 30-7, 30-9, 30-10, 30-13, 31-15, 32-10, 33-9, 34-2, 34-8, 34-11, 35-2, 35-13(2), 36-12(2), 36-15, 37-4, 37-10, 38-3, 38-5, 38-13, 39-2, 39-4(2), 40-2(2), 40-4, 40-5, 40-8, 40-9, 40-10, 40-12, 40-14, 41-1(2), 41-2(2), 41-11, 42-13, 42-13, 42-14, 42-15, 43-3(2), 43-6, 43-8, 44-3, 45-1, 45-5, 45-12, 46-1, 47-1, 48-2, 48-7, 48-9, 48-12, 51-2(2), 51-8, 51-10, 51-14, 52-8, 53-4, 53-13, 54-13, 55-4, 55-5, 55-10, 55-11, 55-13, 57-6, 58-11, 58-13, 58-14, 59-6, 59-7, 59-15, 61-10, 64-5, 64-11, 65-3, 65-10, 67-2, 67-3, 67-5, 67-7, 67-15, 68-5, 68-14, 70-4, 70-7, 70-9, 70-15, 71-7, 71-8(2), 71-9(2), 71-10, 71-14, 72-5, 72-8, 72-10, 72-13, 73-13, 73-14, 75-4, 76-6, 77-4, 77-5, 77-6, 77-10(2), 78-10(2), 79-7, 79-15, 81-3, 81-15(2), 82-9, 83-1, 83-8, 83-12, 84-2, 84-7, 85-2, 86-4, 86-9, 86-11, 87-12, 88-3, 88-12, 90-6, 90-12, 93-2, 93-4, 93-13, 93-14, 94-5, 94-14, 95-5; *ѧ* 19-14; *с[ѧ]* 14-5, 42-8, 45-13; *[сѧ]* 5-7, 18-10, 71-4; *си* *σου* 50-13, 59-3, 59-14, 74-3, 83-11; *αὐτοῦ* 93-5; 1-3, 1-11, 2-10, 3-13, 5-15, 6-3, 14-9, 23-4, 29-4, 34-11, 37-12, 42-8, 55-8, 56-12, 57-4, 57-13, 67-4, 67-13(2), 74-10, 74-11, 86-9, 87-2; *сѧѧѧѧѧ* 5-2, 41-10, 51-12

Вижда се, че има различни гръцки съответствия на възвратното местоимение, но голямото количество от употребите му са на кратката форма за в.п. *сѧ* и те нямат гръцки съответствия, защото участват в конструкции, които съответстват на гръцки медиални и пасивни форми. Въпреки това според мене е коректно всички тези думи да бъдат отчетени в речника. И така се вижда, че най-честата дума в текста не е съюзът *и*, който има 195 употреби, а възвратното местоимение с 262 употреби.

4. Предаване на страдателния залог.

Когато страдателният залог се предава с конструкция от страдателно причастие и форма на глагола **вѣти**, мисля, че е коректно това да бъде отразено не само при значещия глагол, а и при екзистенциалния. Ето как изглежда **вѣти** в речника на Драготиния миней:

вѣти — **несмь**, **неси** 150 εἰμί, γίγνομαι, ὑπάρχω
вѣти 59-15; (**ми**) **вѣти** ἔξω 77-6; **есмъ** εἰμί 25-12; **есъмъ** ὑπάρχω 27-4; 43-8; (**посланъ**) **есѣ** ἀπεστάλην 30-8; **еси** εἶ 8-9; 12-2, 17-9, 17-10, 54-1; **неси** εἶ 80-2, 96-7; 2-8, 3-3, 3-10, 6-1; (**вѣпатила**) **еси** ἐσωμάτων 92-4; (**данъ**) **еси** δεδώρησαι 12-2; (**исповѣдалъ**) **неси** ὁμολόγησας 10-2; (**плѣнилъ**) **еси** 54-10; (**покорилъ**) **еси** καθυπέταξας 8-12; (**сталъ**) **неси** ἔστης 9-1; (**покрѣвѣнъ**) **еси** συγκαλυπτόμενος 66-3; (**попалилъ**) **неси** κατέφλεξας 10-14; (**привелъ**) **еси** προσενήνοχας 50-3; (**расплодилъ**) **ес**и ἐπλεόνασας 50-9; (**родила**) **еси** ἐκύησας 11-2; 17-9, 17-10, 82-3; (**сѣвъзъвѣлъ**) **неси** 53-14; **естъ** 67-9, 77-7; **есѣ** ἐστί 27-2; 2-4, 37-6, 44-11, 48-5, 75-14, 77-11; [**есѣ**] 75-11; 24-9; (**вѣзъшелъ**) **несѣ** 55-14 (**вѣшелъ**) **есѣ** 55-10; (**[из]вралъ**) **есѣ** ἐξελέξατο 33-8; (**изволилъ**) **естъ** ἠϋδόκησε 40-14; (**исповѣдалъ**) **есѣ** ἐξελέξατο 93-3; (**исѣ[прави]лъ**) **есѣ** διωρθώσατο 80-8; (**нарекълъ**) **есѣ** 47-6; (**настало**) **есѣ** ἐφέστηκε 29-14; (**насталъ**) **есѣ** 45-2; (**привелъ**) **есѣ** 45-3; **естъ** (**прѣвъзъвѣселъ**) 72-6; (**родила**) **есѣ** τέτοκε 32-8; 32-5; (**создалъ**) **несѣ** ἀνοικοδόμησε 81-5; (**сѣтворилъ**) **есѣ** 78-4 (**сѣшелъ**) **есѣ** 45-13; (**[оу]дивилъ**) **естъ** ἐθαυμάστω 59-6; (**о[у]крѣпилъ**) **есѣ** ἐκράτυнен 79-3; (**оумлѣвѣлъ**) **есѣ** σεσιώπεται 70-14; (**оустроилъ**) **есѣ** 56-10; (**[оу]тврдилъ**) **есѣ** ἐστεφάνωσε 80-1; (**оудимъ**) **естъ** θαυμάζεται 70-4; (**вѣзъпилъ**) **несѣ** ἐβόησε 33-13; (**шелъ**) **несѣ** 57-6; (**тавилъ**) **несѣ** 56-11; (**тавила**) **есѣ** κατεμήνυсен 31-6; **с[жтъ]** 2-8; (**сѣкроушени**) **сѣ** θλασθέντες 23-1; (**поцкдѣла**) **есѣ** ἐθησαύρισαν 89-2; (**пришла**) **есѣ** ὑπεδέξασθε 91-12; (**сѣворена**) **есѣ** ἐχηρημάτισαν 89-10; **вѣж** ὄφθην 72-2; **вѣж** γενήσομαι 29-9; (**живъ**) **вѣжж** ζήσω 79-11; **вѣжеш** 26-5; **вѣжѣ** ἔσται 29-8, 76-12, 76-13, 77-4; 75-7; (**да вѣзданъ**) **вѣжѣ** ἀποδότω 34-6; 74-10; (**да поутѣнъ**) **вѣжѣтъ** τιμάσθω 81-13; **вѣж** ἦν 51-14; 72-6; **вѣисѣтъ** ἐλόμενος 62-15; **вѣж** γέγονε 14-1, 73-10, 75-5; ἐδείχθης 64-14; 8-2, 9-8, 10-8, 29-12, 63-5, 65-15, 79-7, 79-12; (**воинъ**) **вѣж** ἐστρατεύθης 8-5; (**изгнана**) **вѣж** ἐξωστράκισται 30-5; (**ωпаленъ**) **вѣж** κατεφλέχθης 14-4; (**положенъ**) **вѣж** ἐτέθη 12-9; 23-2; (**[пос]ланъ**) **вѣж** ἀπεστάλη 39-7, 40-6; (**[по]сланъ**) **вѣж** ἀπεστάλη 39-10; (**послѣ**) [**вѣж**] ἀπεστάλη 39-13; (**оуранъ**) **вѣж** ἐμαστίχθης 12-7; (**оуслѣ[ша]на**) **вѣж** εἰσηκούσθη 76-10; (**оуѣкновѣнъ**) **вѣж** ἐκμηθείς 86-12; **вѣжж** γέγονε 32-7; (**[р]ѣна**) **вѣж**ишж 53-6; **вѣж**и γενέσθω 37-13; ἔξεις 71-3; 66-8; [**вж**]и 16-1; (**гоуχъ**) **вѣж**и κώφευσαν 71-6; (**дана**) **вѣж**и доθѣτω 34-7; (**поутѣнъ**) **вѣж**и ἀνεуφημείσθω 83-6; (**да**) **вж**[ъ] ὅπως 68-8; **сѣ** 29-10, 87-10; **си** (вм. **сѣ**) ὦν 40-9; **сж**и ὄντα 12-3; **сжца** 66-12; **сжцаго** ὄντως 37-7; **сжцѣ** 65-8; **сжцоу** 65-9; **сжце** 10-4, 31-8, 53-11; **сжци** οὔσα 29-9; 66-10; **сжцж** 14-12, 37-3; **сжца** ὄντες 95-10; **сжци** 95-11; **сжцж** (**вѣкты**) διαωνίζον 11-9; (**ѡслѣпенюу**) **сжцоу** πληρωθέντι 85-14; (**ѡсжжде[н]и**) **сжце** καταδικασθέντες 19-9; (**равно ж[е]**) **сжцж** (вм. **равносжциж**) ὁμοφυῆ 66-12; **вжжжж** μελλόντων 11-9; **вѣвѣ** γενόμενος 7-11; ὁ πάλαι 84-3; **вѣвѣше** γενόμενον 64-10; **вѣвѣши** 26-1; **вѣвѣша** γενόμενοι 89-6, 96-14

Ето и няколко примера:

вЪЗДАТИ — вЪЗДАМЪ, вЪЗДАСИ 1 ἀποδίδωμι
(ДА) вЪЗДАНЪ (вждѣ) ἀποδότη 34-6
(ДА вЪЗДАНЪ) вждѣ ἀποδότη 34-6

По принцип в речниците, особено ако са само по лексеми, ще се намери вЪЗДАТИ — вЪЗДАМЪ, вЪЗДАСИ със съответствие ἀποδίδωμι и толкова. Ако са със словоформи, най-вероятно ще стои вЪЗДАНЪ със съответствие ἀποδότη. Но това не отразява в пълнота речника на произведението. Все пак основната форма на гръцкия глагол се дава само при значещия глагол, а при вЪТИ се отбелязва само словоформата. Ето още три примера:

ослѢПИТИ - ослѢПИЖ, ослѢПИШИ 3 πηρόω
ослѢПИЕНЪ πεπρωμένος 13-1; ослѢПИЕНЪ ἐπηρώθη 84-1; ѡслѢΠΗΝΟΥ (сжщюу) πηρωθέντι 85-14
(ѡслѢΠΗΝΟΥ) сжщюу πηρωθέντι

опАЛИТИ — опАЛИЖ, опАЛИШИ 2 φλέγω, καταφλέγω
опАЛ[И] ἔφλεξας 14-4; опАЛЕНЪ (вѣ) κατεφλέχθης 14-4
(опАЛЕНЪ) вѣ каτεφλέχθης 14-4

ДАТИ — ДАМЪ, ДАСИ 11 δίδωμι, δωρέω, παρέχω
ДАСТЪ παρέσχεν 6-13; ДАѢ сж дέδοται 34-2; ἐδόθη 62-2; ДА сж 48-9; ДАДИТА διδοῦσι 89-3; 91-5;
ДАВЪШАѢ 90-13. ДАВЪШОМЪ δεδωκότι 50-3; ДАНЪ (еси) δεδώρησαι 12-2; ДАНА (вжди) δοθήτω 34-7;
ДАНЪИ δεδωρημένη 13-6
(ДАНА) вжди δοθήτω 34-7

5. Предаване на сложните времена.

При перфекта също мисля, че е правилно гръцкото съответствие да бъде дадено и при значещия глагол, и при вЪТИ. Ето два примера, те са на същия принцип:

поПАЛИТИ — поПАЛИЖ, поПАЛИШИ 1 καταφλέγω
поПАЛИЛЪ (неси) κατέφλεξας 10-14
(поПАЛИЛЪ) неси κατέφλεξας 10-14

сЪЗЪДАТИ - сЪЗЪИЖДЖ, сЪЗЪИЖДЕШИ 2 πλάττω, ἀνοικοδομέω
сЪЗДА ἔπλασε 33-3; сЪЗДАЛЪ (неѢ) ἀνοικοδόμησε 81-5
(сЪЗДАЛЪ) неѢ ἀνοικοδόμησε 81-5

И тук основната форма на гръцкия глагол се дава само при значещия глагол, а при вЪТИ се отбелязва само словоформата.

6. Отбелязване на съответствията при разминаване при частите на речта.

Най-чест е случаят, когато срещу прилагателно стои съществително, защото неговата родителна форма е преведена с притежателно прилагателно:

БОГОНАУЖЛЪНЪ 1 θεαρχία

БГОНАУЕЛ'НИ 45а–8 θεαρχίας

Изразът е свѣтъ трисиан'нь БГОНАУЕЛ'НИ, превежда гр. φῶς τριλαμπές θεαρχίας (Служба за св. Климент). Тук се оказва важно да се дадат и словоформите, защото те обясняват разминаването при съответствията. Разбира се, човек може да си потърси думата и в текста, но все пак речникът осигурява по-голямо удобство, ако дава повече информация.

Едва в речника към Словото за Въведение отразих тези особености и в гръцко-славянския речник. Ето пример:

ГОСПОДЪ 5 Κύριος

ГБ 177г-18 Κύριος; ГЛ 178v-2, 179г-2 Κύριον; ГГВН 178г-26 Κυρίω; ГДЕМЪ 178v-3 Κυρίου

ГОСПОДЪНЪ 4 Κυρίου

ГНЪ 178v-6 Κυρίου; ГНН 175v-26, 178v-28 Κυρίου; ГНА 178г-12 Κυρίου

Κύριος – ГОСПОДЪ

Κυρίου – ГОСПОДЪНЪ

Срещу съществително може да стои прилагателно, ако когато гръцко прилагателно е преведено със съществително в родителен падеж

ЕВРОПА Εὐροπαῖος

ЕВРОПЫ 38б-22 Εὐροπαίων (Житие на св. Климент от Димитър Хоматиан)

Срещу съществително може да стои глагол, когато то превежда причастие.

ПѢВЪЦЪ 1 ὑμνωδῶν (ὑμνωδέω)

ПѢВЦЪ 35а–6 ὑμνωδῶν

Тук при съответствието на лексемата може да се постъпи по два начина: да се даде причастието и в скоби глаголят, както е в речника на Служба за св. Климент, или да се даде само глаголят, тъй като причастието се вижда при словоформата.

Друг пример (от Житието на св. Климент от Димитър Хоматиан):

ОВЪЧУАН εἰθισμένον (ἐθίζω)

(по) ѠВЪЧУЮ 40б-19 (κατὰ τὸ) εἰθισμένον

Може съответствието на съществително да бъде наречие, когато гръцко наречие е преведено с творителен инструментален.

ВОЛНА ἐκουσίως

ВОЛЕЮ 40б-22 ἐκουσίως

неволия ἀναγκαστῶς
неволею 40б-22 ἀναγκαστῶς

писание 1 γραφικῶς
(по) писанию 37а-19 γραφικῶς

Има и случаи, когато срещу глагол стои съществително – когато гръцко съществително (обикновено *nomen agentis*) е преведено с причастие.

власти - владж, владяши καθηγεμών
владѡщѣи 39б-13 καθηγεμόσι

Съществителното καθηγεμόσι е преведено с владѡщѣи и при глагола власти е посочено καθηγεμών – ‘вожд, предводител’.

Може и съответствието на глагол да е прилагателно, ако гръцко прилагателно е преведено с причастие.

вѣдѣти – вѣмь, вѣси γνώριμος
вѣдѣши 39б-7 - ; вѣдома 39б-27 γνώριμον

знати - знаиж, знанияши ἐξευρίσχω, γνώριμος, γνωριστικός
знааше 41а-29 ἐξεύρεν; знаемѡ 39а-25 γνώριμον; знаемаа 39б-7 γνωριστικά

Прилагателното γνώριμον е преведено веднъж с причастието вѣдома, друг път с причастието знаемо, затова вѣдѣти и знати имат съответствие γνώριμος.

освѣтити - освѣщж, освѣтиши ἱερός
ѡвѣщени 40а-19 ἱερόν

Прилагателното ἱερόν е преведено с ѡвѣщени и при освѣтити е дадено ἱερός.

Може и срещу прилагателно да стои глагол, когато гръцко причастие е преведено с прилагателно.

чѣстѣнъ τιμόμενος (τιμάω)
чѣстѣнаа 40а-30 τιμόμενα

Причастието τιμόμενα е преведено с чѣстѣнаа, затова съответствието на чѣстѣнъ е τιμόμενος от τιμάω. Тук отново възниква въпросът дали при съответствието на лексемата да се напише само глаголят или да се даде и причастието.

7. Превод на една гръцка дума със словосъчетание или на словосъчетание в гръцки с една дума.

Тук е най-голямото предизвикателство, защото е трудно да се изработи алгоритъм, но общо взето може да се следва същият принцип: да се направи опит да се отбележи гръцкото съответствие и на двете места. Ето пример от Словото за Въведение.

взмѣстнѣти – взмѣщѣ, взмѣстнѣши 1 χωρέω
(невъзмогшемъ) взмѣстнѣти 178г-25 μὴ χωρησάντων

невъзмогъ 1
невъзмогшемъ (взмѣстнѣти) 178г-25 μὴ χωρησάντων
Съответно:

χωρέω – взмѣстнѣти, отътрѣгнѣти сѧ
μὴ χωρησάντων – невъзмогшемъ взмѣстнѣти

Друг пример от същото слово: прилагателното εὐένδοτος, което е преведено с оудобѣ прнатынъ: τὰ же бѣ жена, вещь ꙗ̄ ма҃гѣанша ꙗ̄ оудобѣ прѣѣтнѧ̀ печалемъ, гр. καὶ τί γὰρ ἡ γυνή, χρῆμα μαλακὸν, καὶ λύπαις εὐένδοτον – *защото тя е жена* (гр. *какво е жената*), *същество по-меко и податливо на печал*. Гръцкото прилагателно означава `податлив, склонен`, буквално `лесен за поддаване` (с корен до-). Преводачът не е разполагал с прилагателно с такова значение и е дал превод с две думи, като оудобѣ съответства на гръцкия корен εὐ, а основата прнѧ- на основата ενδο-. Ето как е представен този превод в речниците:

оудобѣ 1
оудобѣ (прѣѣтнѧ̀) 175г-23 εὐένδοτον

прнатынъ 1
(оудобѣ) прѣѣтнѧ̀ 175г-23 εὐένδοτον
Съответно:

εὐένδοτος – оудобѣ прнатынъ

Още един пример: преводът на глагола проодопои́еω с прѣдъпѣтнѣ творнѣти: прѣпѣтѣ творѣщи въсѣкѣмъ8 роуд8, ꙗ̄ же въ нѣнаа сѣаа ѣстнѣнаа вѣсѣѣ же ꙗ̄ вѣхѣ, гр. προοδοποιούσα παντὶ τῷ γένει τὴν εἰς τὰ οὐρανία Ἄγια καὶ ἀληθινὰ ἄνοδόν τε καὶ εἶδοσον. В речниците:

прѣдъпѣтнѣ 1
прѣпѣтѣ (творѣщи) 177г-5 προοδοποιούσα

творнѣти – творѣ, творнѣши 4 ποίеω
творѣ 174ν-17 ποιῶν; творѣще 174г-22 ο̅; творнѣми 174г-18 ποιηθέντα; (прѣпѣтѣ) творѣщи 177г-5 προοδοποιούσα
Съответно:

προοδοποίеω – прѣдъпѣтнѣ творнѣти

8. Превод на гръцко словосъчетание с една дума.

Ще дам само един пример: преводът на Θεοῦ ἄξιος с боговндънъ: ннѹто же свѣтовндно н̄ б̄говндно да зрѣ, гр. καὶ μὴδὲν φωτοειδὲς καὶ Θεοῦ βλεπέτωσαν ἄξιον – *да не виждат нищо от светлото и божественото* (гр. *да не виждат нищо от светлото и достойното за Бога*). Преводачът е предал свободно израза Θεοῦ ἄξιος, който означава буквално `достоеен за Бога`, като е използвал боговндънъ, за да създаде римоподобна конструкция с две прилагателни с еднакви завършеци. В речниците:

Боговндънъ 1

б̄говндно 178г-10 Θεοῦ ἄξιον

Съответно:

Θεός – богъ, Христ(ос)ъ

Θεοῦ – божни, божъствънъ

Θεοῦ ἄξιος – боговндънъ

Θεοῦ παῖς – богоотроковнца

πατήρ Θεοῦ – богоотъць

9. Случаи, когато славянската дума очевидно се различава по значение от гръцкото съответствие.

Тук има две основни възможности.

Първа възможност: става дума за очевидна грешка, която се установява въз основа на гръцкия текст и/или на други преписи на същия преводен текст.

Макар и сгрешена, думата се поставя на съответното място в речника, а в скоби се пише “вм.” и се поставя правилната дума или форма, най-често възстановена от други славянски източници със същия текст, напр. д̄кло вм. т̄кло е поставена на д, а не на т.

д̄кло 4

д̄кла 49-1, 95-5; д̄кломъ (вм. т̄кломъ) σωμάτων 17-12; д̄клес[гы] 67-13

Втора възможност: вероятно в гръцкия източник е стояла друга дума. Тогава съответствието се дава в курсив. Напр. съответствие на б̄носна̄ е φωτοφόρον.

богносынъ 2 θεοφόρος, φωτοφόρος

б̄носна̄ φωτοφόρον 91-9; б̄носна θεοφόροι 94-8

Тук е възможно или в гръцкия текст, от който е правен преводът, да е стояло θεοφόρον, или първоначално в превода да е било използвано прилагателното свѣтоноснъ, а в този препис то да е променено.